

David Movrin

Zakopane *Metamorfoze* dr. Joža Lovrenčiča

Zgodba o Ovidijevih *Metamorfazah*, ki jih je v slovenščino prevedel pesnik in pisatelj dr. Joža Lovrenčič (1890–1952), se začne v Gorici leta 1944. Gorica je postala del italijanskega ozemlja šele po prvi svetovni vojni in je imela ob priključitvi znatno slovensko manjšino, ki so jo avstrijski uradniki ocenjevali na dobro tretjino prebivalstva.¹ V Kredu pri Kobaridu rojeni Lovrenčič, ki se je tudi sam šolal na goriški gimnaziji, je v Gradcu študiral slavistiko in latinščino, nato pa se je jeseni 1914, tik pred doseženim doktoratom, na goriško gimnazijo za kratek čas vrnil kot učitelj in je tamkajšnje razmere zelo dobro poznal.² Po vojni, ko so italijanske oblasti slovensko gimnazijo v Gorici zaprle, se je Lovrenčič preselil v Ljubljano, kjer se je naselil na Zrinjskega ulici, nasproti cerkve svetega Jožefa, ter postal leta 1920 profesor na Prvi gimnaziji (na Poljanah), nato leta 1930 na Tretji gimnaziji (za Bežigradom), leta 1939 pa na učiteljišču na Ledini. Ko je postal ravnatelj v Gorici, je imel poleg treh desetletij izkušenj s poučevanjem za seboj tudi literarno pot epskega in ekspresionističnega pesnika, pa tudi avtorja pravljic in legend, dram in zgodovinskih romanov ter nenazadnje prevajalca, ki je med drugim poslovenil Lukijanovo delo *Vera historia* ter Collodijevega *Storžka* (kot se je s posluhom za izvirnik v slovenščini sprva imenoval italijanski *Pinocchio*).³

---

1 Branko Marušič, »Ljudsko štetje 31. decembra leta 1910 na Goriškem«, v: *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910: jezik, narodnost, meja*, ur. Barbara Šterbenc Svetina et al. (Ljubljana: ZRC, 2012), 83.

2 Podroben vpogled v to ustanovo, ki je bila za zasebnimi škofovimi zavodi v Šentvidu dejansko prva slovenska javna gimnazija, ponuja *Prvo izvestje c. kr. slovenske državne gimnazije 1913/1914* (Gorica: C. kr. Slovenska državna gimnazija v Gorici, 1914), iz katerega je razvidno, da je na gimnaziji nekaj časa učil tudi »Anton Sovre, poročnik v rezervi«, preden ga je vojna odnesla na fronto. – Goriška Mohorjeva je ob stoletnici šole leta 2013 izvestje izdala v faksimilirani izdaji.

3 Biografske podrobnosti navaja njegov vnuk Andrej Vovko (1947–2015), »Knjiga s sedmimi pečati: O življenju in delu dr. Jože Lovrenčiča«, *Goriški letnik 18* (1991). Podrobno bibliografijo je zbral Marijan Breclj, »Lovrenčičeva bibliografija«, *Goriški letnik 18* (1991).

Po italijanski kapitulaciji je slovenska gimnazija v Gorici spet prišla v domeno možnega. Nemci, ki so tedaj prevzeli oblast v mestu, so se do slovenskega prebivalstva obnašali precej bolj popustljivo kot denimo leta 1941 na Štajerskem;⁴ na Primorskem se je lahko »začel neke vrste narodni preporod«⁵ in goriški izobraženci, ki jih je vodil dr. Anton Kacin, so se poleti 1944 obrnili na Lovrenčiča, da bi jim pomagal s ponovno ustanovitvijo gimnazije. Lovrenčič je nekaj časa okleval, menda tudi zaradi nasprotovanja žene in otrok, ki so bili proti temu, da bi odšel v tako neurejene in negotove razmere: »Nisem se takoj odločil za to mesto. Ker pa sem mislil, da bom svojemu narodu, ki je bil 25 let brez vsake srednje šole, koristil in sem ves čas v Jugoslaviji deloval zanj, sem se nato odločil. Pri vsem tem me je vodilo samo to, ne pa kakšni politični nameni. Koncem oktobra 1944 sem potem odšel v Gorico. Pri prevzemu poslov sem jaz poudaril, da je naša dolžnost, da vzgajamo dijaštvo v slovenskem in jugoslovanskem smislu, in se pri pouku ni zavzelo niti odklonilno stališče do Osvobodilne fronte niti stališče sodelovanja z domobranstvom. – V vseh tridesetih letih svojega javnega delovanja sem delal v nacionalnem smislu in mi je bilo pred očmi vedno le to, da se bi tudi Goriška združila z ostalo Jugoslavijo. V tem smislu sem vzgajal vseskozi dijake, ki sem jih učil, nisem pa nikdar vršil propagande, da bi postali člani kakšne politične organizacije.«⁶ Ljubljano je po lastnih besedah zapustil predvsem iz občutka dolžnosti: »Mislil sem si: Ako ne greš v teh težkih časih, ako se zdaj ne žrtvuješ, ti bodo pozneje, ko bo vse lepo urejeno, lahko po pravici očitali, da si imel vseh trideset let za rojake le lepe besede, ko bi moral pa v dejanju pokazati, si lepo obtičal v Ljubljani!«⁷ Njegovo rezoniranje ni bilo brez stvarne opore, slovensko gimnazijo, ki jo je pomagal ustanoviti, so povojne zavezniške oblasti potrdile kot del šolskega stanja, na katero so naletele, in se je dejansko ohranila vse do danes; šola je še vedno eden glavnih stebrov slovenske manjšine v Italiji.⁸

4 Prim. Boris Mlakar, »Vloga in pomen Primorske v delovanju protirevolucionarnega tabora v Sloveniji«, v: *Vojna in mir na Primorskem: od kapitulacije Italije leta 1943 do londonskega memoranduma leta 1954*, ur. Jože Pirjevec et al. (Koper: Annales, 2005), 101–112.

5 Boris Mlakar, »Dr. Joža Lovrenčič in mimohod revolucije«, *Goriški letnik 18* (1991): 29.

6 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Zaslišanje obdolženca – dr. Lovrenčič Jože«, 28. oktober 1945, ter »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

7 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

8 Vovko, »Knjiga s sedmimi pečati«, 17.

Slika 1: Predvojno omizje sodelavcev revije *Dom in svet*: Janez Jalen, Alojzij Remec, Joža Lovrenčič, France Bevk, Ivan Čargo, Narte Velikonja in France Koblar. To in še vrsto drugih fotografij iz družinskega arhiva je ob stoletnici njegovega rojstva objavil »Lovrenčičev zbornik«, ki je izšel kot posebna številka Goriškega letnika (Nova Gorica: Goriški muzej, 1991).

Delo na pogorišču, ki sta ga za seboj pustili več kot dve desetletji Mussolinijevega nasilnega poitaljančevanja, je bilo vse prej kot lahko, vendar ne čisto brez rezultatov: »Kako je vplival pouk na mladino, so pričale njene izjave, da ne bi šli ne učenci ne učenke za nobeno ceno več v italijanske šole, kamor so jih njih bivši italijanski profesorji in direkcije vabili in klicali tudi z grožnjami. Delo goriške slovenske gimnazije je tedaj bilo vse prej kot podpiranje okupatorja. Da je bil pouk stvaren in uspešen, je pokazalo redovanje ob zaključku semestra. Da je bila slovenska gimnazija v Gorici potrebna, smo občutili zlasti prva dva meseca, ko je bilo treba premagati velike jezikovne težkoče, preden so se dijaki – zlasti nižjih razredov – vživeli v književno slovenščino.«⁹ Število vpisanih dijakov je doseglo skoraj dvesto; najštevilnejši je bil prvi razred, v sedmega in osmega niso vpisovali. Profesorjev je bilo 18, poleg ravnatelja Lovrenčiča, ki je občasno poučeval, so bili med njimi Rado Bednařnik, dr. Anton Kacin, dr. Alfonz Čuk, Emil Komel, Hubert Močnik, Oton Muhr, Franc Pengov, Karl Rakovec, Marija Tušar, Slavko Vuga in drugi.¹⁰

Fašističnega zastraševanja s kapitulacijo režima seveda še ni bilo konec: »Slovenska gimnazija pa je bila fašistom in drugim italijanskim šovinistom trn v peti, kar so pokazali ob raznih prilikah s sramotilnimi napisi na gimnazijskih zidovih, kot na primer: *Abasso i Sciavi! – Morte ai Sciavi! – W Gorizia Italiana!* – Ko so prišli v decembru italijanski »masovci« (*Decima MAS*) v Gorico in divjali kot fašisti v najhujših časih, so ustavljali naše učence in učenke, vprašujoč jih, kam hodijo v šolo. Ko so izvedeli, so jih dejansko napadali:

9 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

10 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 32.

brcali so jih, pretepali, jim izbijali zobe itd. Tudi v svojem glasilu – če se prav spominjam, *Italia Giovine* – so napadali našo gimnazijo in mene, norčujoč se iz naše kulture.«¹¹ Toda napad, ki ga Lovrenčič ni pričakoval, je prišel od njegovega literarnega prijatelja, celo krstnega botra njegove hčere, sodelavca pri katoliški reviji *Dom in svet* Franceta Bevka. Ta je z nemajhno dialektično večščino gimnazijo, ki so jo fašisti sami napadali, označil za »fašistični strup«, pač po doktrini Osvobodilne fronte, ki je zahtevala »popolno diferenciacijo« in je prepovedala ustanavljanje in obiskovanje slovenskih šol pod patronatom nemških okupacijskih oblasti.¹²

Vsi, ki so tej zastupljevalnici slovenskih otrok, katere vodi reakcionar Natlačen-Ehrlichovega kova Joža Lovrenčič, pomagali v življenje, so krivi narodnega izdajstva. Starši, ki pošiljajo svoje otroke v to šolo, pa so oportunisti najgrše vrste, na najboljši poti, da zdrknejo v vrste narodnih izdajalcev. [...] Grmadite sramoto, podrepujte okupatorju, zalagajte se s tujo, strupeno, izdajalsko učenostjo, medtem ko le nekaj kilometrov proč umirajo naši borci v snegu in mrazu! [...] O hlapčičih tujih gospodarjev – proforskih prodancih, ki za svoje izdajalsko delo na ukaz Nemcev prejemajo Judeževe groše od fašističnih oblasti, in o članih šolskega odbora, ki se je ustanovil, da bi zakril švabsko očetovstvo te »slovenske šole«, pa se ne izplača izgubljati besed. Sami so se izločili iz našega narodnega občestva. Odgovarjali bodo za to, da so našo mladino zavajali v narodno izdajstvo v najusodnejših dneh naše zgodovine. Zadela jih bo ista usoda, kot je zadela njim enake v ostalih predelih dokončno osvobojene Jugoslavije: odžagani bodo kot suhe veje z našega drevesa in vrženi v ogenj.¹³

Ne glede na namene in rezultate Lovrenčičeve zbornice je bila ta logika razorožujoče preprosta: slovenske šole, ki jih je ustanavljala partizanska stran, so bile hvalevredno početje, tiste, ki jih je ustanavljal kdorkoli drug, so bile izdajalske. Bevkov članek je 23. januarja 1945 izšel v *Partizanskem dnevniku*, nato pa ga je nekdo razmnožil in s podpisom »Osvobodilna fronta« raztresel še pred gimnazijo in po goriških ulicah; jasno je bilo, da gre za več kot za pisateljsko obsodbo drugega pisatelja in da tekst ne prinaša ničesar dobrega.¹⁴ Lovrenčič je bil šokiran: »Začudil pa sem se, ko je nekako sredi januarja 1945 *Partizanski dnevnik* napadel našo gimnazijo, mene in profesorski zbor v uvodnem članku, češ da smo v službi okupatorja. Članek je napisal France Bevk, moj prijatelj že iz študentskih let. Dotlej nisem vedel, da bi bila OF proti slovenskemu šolstvu v Gorici, zlasti ko je sama na osvobojenem ozemlju vneto skrbela za ljudsko šolstvo. V Gorici sami – občeval sem s pristaši vseh slovenskih struj – so vsi odobraval delo naše gimnazije. Ko sem prebral

11 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

12 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 34.

13 France Bevk, »Fašistični strup«, *Partizanski dnevnik* 23. januarja 1945.

14 Ibid.

KARPATSKO DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE ZA PRIMORSKO IN GORENJSKO

ŠTEVILKA 19. — LETO III.
TOREK, 23. I. 1945.
CENA 1. LIRO

Fašistični strup

Že nad leto dni dosledno odvijamo vaško sadlavovalje in stika z okupatorjem. Nikče se ne bo mogli izgovarjati, da ni poznal našega stolnika, ki smo ga že več kot enkrat jasno in odločno zavzeli v polječa domobranske gibanja v Gorici, ki so jo Nemci odprli z takim namenom, kot so istavili gorilsko trdnobransko gibanje: da z njeno pomočjo nasti mladino vcepilajo protinarodnega, fašističnega duha.

Voi, ki so tej zastropuljevalni slovenski otrok, katero vodi reakcionar Nalsten - Erlichovoga kova Joka Lovrenčič, pomagali v življenju, se krivičnega narodnega izdajstva. Starši, ki poltajo svoje otroke v to solo, pa so opartavisti najgorje vrste, na najboljši poti da zadržajo v vrste narodnih izdajstev. Medtem, ko je ves ostali narod brez osira na trave sprejel izkrene borbe za svojo svobodo, so ti podli ranarji, ki zmeraj ostajajo za varnim pljavom, s svojim ravnanjem morajo povsiri okupatorja. Na stisnute evropske mladine se je ta leta odročila aletin in što v borbo ter s tem rešilo svoje duha. Mladino opartavisti, ki so zavraj nescili narodnosti le na jeziku, a nikoli v srcu, pa ne gre za dane, postlo so pred svoj lastni truh in ga govijo.

Natmorditi so hoteli vse svet, a se vrezali. Narod v trpljenju in v borbi si je o njih le naprtil svoje sodbe. Vario je, ako mislilo, da bodo koga prepletili s svojim lazi-rodoljubjem in da bodo naše oblasti pravele ljube, ki so jih njihovi otroci naredili na be-legendaristih solah. Isto velja tudi za onosteno mladino, ki je v tej dobi postala lažje sola. Posledično bomo zavrili vse pomoč in motnosti, da dohitijo, kar so zamudili. Po svoji globoki narodni zavesti, po svoji vdanosti in vdanosti, za katere se borijo, po svoji potravnosti in življenjskih izkustev, ki so si jih pridobili v trdi borbi bomo v našem bodnem javnem življenju stali v prvih vrstah. Prav tako, kot bomo z opartavisti in računarji ravnali po njihovem zaslužku.

O klapitih tujih gospodarjev, profesorju-prodancih, ki za svoje izdajalsko delo na ukaz Nemcev prejemo juževste grose od fašističnih oblasti, in o članih solskega odpora, ki se je ustanovili, da bi zakrili svaško olovstvo iz slovenske sole, pa se ne izločili iz našega narodnega občestva. Odgovornjali bodo zato, da so nasto mladino zavzeli v narodno izdajstvo v najslabših dneh naše zgodovine. Zadržali jih bo ista voda, kol je zadržala njim zakaš v ostalih predelih goskajno osvobodjene Jugoslavije: odganati bodo kot suhe vije z našega narodnega drevesa in vrstni v ognju.

France Bevk

ŽIVEL AVNOJ!

Rdeča Armada prodira v Šlezijo

Moskva 21. jan. Včeraj so sovjetske čete zavzele v Karpatih mesta Novi Saz (Novi Sork), Prešov, Košice in Bardejov ter nad 450 drugih krajev.

V Vzhodni Prusiji pa je bilo v naskokih zavzeto zgodovinsko mesto Tilsit in 250 drugih krajev in mest. Tudi na drugih odsekih fronte so dosegle sovjetske čete velike zmage in prodre daleč proti meji 160 km zapadno od Varšave so sovjetske čete prekorale reko Warta in osvobodile mesto Kolo, na levem bregu Vise pa mesta Wloclawek, Brześć Kujawski, Gombin in preko 1.000 drugih krajev.

Moskva 22. jan. Čete III. beloruske fronte so nadaljevale ofenzivo v smeri proti glavnemu mestu Vzhodne Prusije, Königsbergu in so na jurš zavzele mesto Gumbinen. Borbe za Gumbinen so bile nad vse hude. Nemci so spremenili prav vsako hišo v obrambno točko in iz kletnih oken so strelje toповske iz strojniške cevi. Sovjetske čete so podpletje z ognjeno točo iz toповskih baterij zavzele mesto v naskoku in pobile v enem samem dnevu nad 3.000 nemških vojakov. Poleg tega so čete III. beloruske fronte zavzele v smeri proti Königsbergu še nad 200 krajev in 3 železniške postaje.

Eno uru potem, ko so toповske salive v Moskvi proslavile zavzele mesto Gumbinen, je že drugo deveto povzlele namunoma, da so čete maršala Rokossovskega od juga prodre v Vzhodno Prusijo na 80 km dolgi fronti in zavzele 4 mesta v Vzhodni Prusiji, med njimi Tannenber, znani iz bojev prejšnje vojne, važno prometno križišče Neidenburg in nad 150 drugih krajev.

Ogorčenje Gorenjske proti rušilem naše narodne enotnosti

Prebivalstvo Gorenjske, čeprav pod peto najokrnitejšega nemškega terorja, je vzklaplo v ogorčenje, ko je zvečelo za napad kralja Petra proti AVNOJ-u, najvišjemu predstavniku naše narodne oblasti. Za novo demokratsko domovino je padlo stotine talcev po gorenjskih mesih in vaseh. Za tako domovino se niso strahili Gorenjci niti najokrnitejšega gestapovskega terorja, ničulnave v Begunjah in strahinih tabornicah v Nemčiji, iz katerih ni povzraka. Vse to Gorenjci zavestno, rade volje zrtvovali in žrtvujejo za novo, lepto in boljše demokratsko Jugoslavijo, v kateri bo postalo do izraza tre prava, svobodna volja ljudstva. Jamstvo tega vidijo v AVNOJ-u, najvišjem predstavniku naše narodne oblasti, ki je zrasla v tri in polletni čisti borbi.

Gorenjsko prebivalstvo te dni vse-

Nemška posadka v Neidenburgu je bila popolnoma položena. Istočasno so čete II. beloruske fronte na Poljskem zavzele mesta Lubawa in Nowe Miasto ter nad 450 drugih krajev. Zaplenjeni je bil ogromen vojni plen.

Čete I. ukrajinske fronte so nadaljevale uspešne ofenzivne operacije zavzele mesta Pabianice, Ozorkov, Sompolno, Szadek, Żuńska Woia ter nad 600 drugih krajev in 11 železniških postaj v zapadnem delu Poljske.

Zapadno od mesta Czenstohova so sovjetski tanki, motorizirane in pehotne edince protile preko nemške meje na 90 km široki fronti 30 km globoko

Ofenzivni boji naše vojske

RSJ 22. jan. Vrhovni štab NOV in POJ je objavil sledenče vojno poročilo. V Prosveti so naše čete nadaljevale uspešne ofenzivne operacije. Zavzele je nekaj močno utrjenih sovražniških oporišč. Sovražnik se mora umakati proti Dnjeprovu in Bjelovaru. V zadnjih dveh dneh je bilo vrženih iz stroja 1700, ujetih pa je bilo 120 sovražniških vojakov. Zaplenjena je bila cela kornica 25 vozov z orožjem in drugim vojaškim materielom.

Na področju Našice - Djakovo vrše naše edince ofenzivne akcije na sovražniških oporiščih. Na cesti Brod - Vinokovo je diverzantska skupina umakala 1 tank in 2 kamiona, možno pa pobila.

V Sremu naše čete napadajo sovražnika na celi fronti. Na nemškem odseku so naše čete vrgle sovražnika nazaj in znatno napredovale. Inicijativa je v rokah naših čet.

V bojih na področju Bijeline je bilo pobito 90 Nemcev.

Nov velik uspeh naših najboljših

16. t. m. je naša udarna četa XXXI. divizije, ki je štela 90 mož, napadla pri vasi Lipa na Krasu nemško SS-korpus, močno 350 mož. Ko so našli udarniki bliskovito napadli sovražnika, je bil vsak njegov odpor brezkritičen. Med nemškimi elitnimi vojniki je nastala strahovita zmeda. Na bojišču

so pustili množico dragocenega materila in se razpršili na vse vetrove. Sovražnik je imel 40 mrtvih in 30 ranjenih ter je izgubil 15 kobil in mul. Naši borci pa so zaplenili en težki in dva lahka minometa, 1 korca, 3 podstavke za strojnike, 7 pušk, 65.000 nabojev, večjo količino min, 1 kuhinjo, 70 nahrbtnikov z opremo, 70 odel, 2 voza raznega blaga in hrane ter 5 konj. Prav isti borci so nedavno v svojem vpadom v Dolomite prestrelili vse sovražne postojanke na tem odseku. Za časa decembrske sovražne ofenzive so razbili sovražno kolono v Oslavcu ter razpoldi drugo sovražno kolono po Seničkovi planoti tako, da se ni več pojavila.

Niti mesec dni ni poteklo, odkar je bila ustanovljena la naša naša, toča elina edinica, a že se je oveselila slavo in dosegla pomembne uspehe. Njeni borci so pokazali nacistični dirklji mojsterstvo, s katerim se borijo slovenski partizani. Ti mladi prostovoljci so polni borbenega poleta, vztrajnosti, potravnosti, discipline, dostojanstva in hrabrosti. Ponosni smo nanje; manjka nam besed, s katerimi bi jim mogli dati zasluženno priznanje.

To našo edinico siljamo voditi prekajeni veterani, poročniki tov. izva izban. Zanj in za njegovo majhno, toda hrabro četo ni previškega hraba, ni pregledske grupe, ni predložega pohoda, ni sovražnika, ki bi bil v premoči. Zanj in za njegovo četo ni nič nemogočega. Vojska, katere ima take borce, mora zmagati. Narod, ki ima tako vojsko, mora biti naraj ponosen, ker je siguren v njihovo njegovo svobodo in njihovih pravic.

M. Račičev.

bo to pripeljalo do vojne med Anglijo in grškim narodom. Menija je, da predsednik vlade nima pravice reči, da ni britanska vlada nikoli nameravala postavliti grške monarhije. (Radio London.)

Slika 2: Partizanski dnevnik s uvodnikom »Fašistični strup«, v katerem je Lovrenčič predvojni prijatelj France Bevk 23. januarja 1945 napadel projekt obnovljene slovenske gimnazije v Gorici.

ta članek, sem seveda zgubil veselje za nadaljnje delo, ki sem se ga lotil z vsem ognjem ljubezni do svojih rojakov in svoje ožje domovine, ki je 25 let tako mučeniško trpela pod fašizmom. Kljub izgubi veselja do dela sem pa le vztrajal do konca semestra. Ko mi je tedaj potekel dopust, sem se vrnil v Ljubljano.«¹⁵

Lovrenčič je zbolel in je v Ljubljani ostal dlje, kot je mislil – vendar mu je spomladanski virus bržkone rešil življenje, med zavezniškim bombardiranjem na belo nedeljo, 8. aprila 1945, je bilo njegovo stanovanje v Gorici uničeno. »Če bi bil v Gorici, bi bil verjetno tedaj v stanovanju in danes bi me – ne bilo več.«¹⁶ Sledila je vsesplošna zmešnjava ob koncu vojne, v kateri so se Lovrenčičevi zatekli »na Brezje, kjer smo se mislili ustaviti, a ob umiku domobranske posadke je zajela psihoza – panika ženo in hčerke, da niso hotele ostati. Ni mi preostalo drugega, kot da sem šel z njimi čez Ljubelj, misleč, da bom v osvobojenem Celovcu dobil dovoljenje za potovanje v Gorico ali preko Predila ali čez Pontebbo na Videm in od tam v Gorico. Res sem potem pri Angležih prosil za dovoljenje, a mi je neki major rekel, da momentano ne morem potovati, naj počakam do zime! S tako obljubo mi seveda ni bilo ustrezno in zato sem se kot civilist – tedaj prvi in edini – prostovoljno vrnil z ženo in eno hčerko – rad bi bil vzel s seboj tudi druge tri, a ni bilo prostora. Vedel sem, da se peljemo v Jugoslavijo, in bil zadovoljen, ker si nisem imel nič očitati, kar bi bilo nečastno. Tako sem prišel v Kranj, kjer sem bil interniran.«¹⁷ Dejansko se je Lovrenčič v Slovenijo vrnil z enim od transportov, ki so s Koroške vozili slovenske domobranci, in se že na Jesenicah znašel v nevarnosti, saj bi moral z domobranci v smrt; družini je kasneje povedal, da ga je rešil nekdanji dijak, partizanski častnik, ki ga je prepoznal in mu ukazal, naj gre ven iz vrste, v kateri je čakal. Od 27. maja 1945 dalje je bil nato interniran in priprt.¹⁸

Proces, ki je sledil, je temeljito razkrinkal vse njegove zločine. Lovrenčič se je pred sodiščem znašel v družbi še treh šolnikov, dr. Maksa Wrabra, dr. Karla Capudra in Josipa Vidra, pač po tedanji propagandistični navadi, da so pošiljali pred sodišče obtožence s primerljivimi usodami v paketih; ta proces je bil mišljen kot proces »proti pedagoškemu kadru, ki naj bi se med vojno pregrešil.«¹⁹ Tožilec propagandistične narave celotnega procesa dejansko sploh ni skrival: »Proces proti organizatorjem narodnega izdajstva je pokazal delo klerofašističnih društev in njihovih članov za časa okupacije. Vse njihovo delo je bilo polno izdajstva [...] Ko se je slovenski narod z golimi rokami dvignil proti nasilju okupatorja, so okupatorja obdolženi s svojim delom podprli. Bili so to vsi inteligentje, ki so se morali v polni meri zavedati svojega

15 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

16 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

17 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obrazložitev in zagovor dr. Jože Lovrenčiča«.

18 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 35; podrobnosti družinskega izročila je opisal tudi Lovrenčičev vnuk Andrej Vovko v pogovoru z avtorjem.

19 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 36. SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Obtožnica«, 23. januar 1946.

izdajalskega delovanja [...] Zato je njihova odgovornost in krivda tem večja.« Za zagovornico je Lovrenčič pooblastil dr. Ljubo Prenner, slovito ljubljansko transspolno odvetnico, ki je med vojno s pravniško doslednostjo branila in reševala zaprte pred okupatorjem, po vojni pa pred komunisti.²⁰ Priče so proti nesrečnemu Lovrenčiču poleg obremenilnega ravnateljavanja v Gorici navajale vse mogoče – da je kršil kulturni molk; da je bil njegov sin pri domobrancih; da je nasprotoval Osvobodilni fronti. Nekateri dokumenti se danes berejo kot burleska. Eden od pričevalcev, Ludvik Fratina, je denimo kot glavno obtožbo sodišču prenesel vtis svojega nečaka Mirka, podporočnika v NOV; ta mu je menda povedal, »da so nastale po kapitulaciji Italije na Goriškem prav neznosne razmere, ker so tedaj zanesli tja iz Slovenije domobranske ideje in navade«; zlasti po tem, ko je obtoženčev sin v Kobaridu ustanovil kulturno društvo Simon Gregorčič, se je menda tam začela »prava golgota« ...²¹

Zgroženo sodišče je Lovrenčiča obsodilo na »odvzem prostosti s prisilnim delom za dobo dveh let« ter »na izgubo političnih in državljanskih pravic«, za nameček pa še »na zaplembo na Dobravi pri Kropi nahajajoče se zemljiške parcele«.²² Obtoženčeva krivda je bila za sodnika Jožeta Baričeviča očitna, čeprav se njegova sodba danes bere kot klasičen *non sequitur*:

Dr. Lovrenčič Jože [je] v letu 1944 prostovoljno prevzel ravnateljstvo gimnazije v Gorici, katere namen je bil rušiti enotnost slovenskega naroda na Primorskem, in je tudi druge nagovarjal, naj vstopijo na to gimnazijo kot profesorji, torej politično sodeloval s sovražnikom in ga podpiral pri izvajanju prisilnih ukrepov zoper prebivalstvo Jugoslavije.²³

Medtem ko je nekaj krajevnih odborov OF protestiralo proti prenizki kazni in zahtevalo za obsojenca tudi zaplembo njegovega premoženja (njihova pritožba brez predsodkov izpostavlja »stalno stanovanje s svojim pohištvom in stavbno parcelo na Srednji Dobravi«),²⁴ pa se je drugim, ki so Lovrenčiča poznali, zazdelo, da je šla stvar vendarle čez mejo: »Sodba je zelo vznemirila celo partizanske kroge, saj so bili med njimi mnogi njegovi bivši učenci (Kidrič, Bebler, Kocijančič in drugi). Tudi pisatelji (Finžgar, Bevk, brata Vodnik in drugi) so se zanj zavzemali.«²⁵ Intervencije so očitno uspele in

20 Nemci so drzno odvetnico aretirali marca 1944, vendar so jo izpustili z denarno kaznijo. Po vojni jo je čakala vse drugačna usoda, leta 1947 in nato še leta 1949 so jo spet zaprli, med drugim v koncentracijsko taborišče Ferdreng na Kočevskem. Prim. Aleš Gabrič, Polona Kekec in Brigita Rajšter, *Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner: pogumna, da je bila drugačna* (Ljubljana: Nova revija, 2000); ter Marjan Dolgan, »Ljuba Prenner«, *Literarni atlas Ljubljane*, ur. Marjan Dolgan, Jerneja Fridl in Manca Volk (Ljubljana: ZRC, 2014), 162–165, dostopno tudi na spletu.

21 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, Ko 92/46, »Javna razprava«, 22. februarja 1946; prim. tudi Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 35.

22 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, »Sodba: v imenu ljudstva« 23. februarja 1946.

23 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, »Sodba: v imenu ljudstva« 23. februarja 1946.

24 SI-ZAL LJU 85 337.9.40, »Javnemu tožilcu za ljubljansko okrožje«, 14. marca 1946; podpisani so člani KOFO Srednja Dobrava, KOFO Zgornja Dobrava, KOFO Lipnica in KOFO Otoče.

25 Družinsko izročilo je čez desetletja zapisal pisateljev sin Jože Lovrenčič, »Stoletnica rojstva dr.

na dve leti prisilnega dela obsojenega Lovrenčiča so 17. aprila 1946 po skoraj enajstih mesecih ječe preprosto izpustili – vendar brez pravice do pokojnine, do zaposlitve in celo do imena. Njegove knjige so prišle na novoustanovljeni *index librorum prohibitorum*, ki ga je razvila Komisija za pregled knjižnic, in tudi objavljati ni smel več.²⁶ V ohranjenih pismih se nekoč korpulentni pisatelj zahvaljuje svojim otrokom za poslano hrano: »Pomisli: zadnjič je tehtnica ugotovila, da nosim le še 57 kg svoje teže. Če bo še padala, ne vem, kako bo. Da bom kdaj dosegel tako linijo, pač nisem ne sanjal. Zdaj sva z mamo približno oba enako 'debeli'. No, je pa tako toliko lažje hoditi po svetu! Jaz sicer malo hodim, ker se mi ne ljubi nikamor, še v mesto ne. Grem le, če moram.«²⁷

Njegove obupne razmere je med drugim opazil pesnik Edvard Kocbek, predvojni krščanski socialist in Lovrenčičev sodelavec pri reviji *Dom in svet*. Kocbek je bil za svojo dragoceno podporo partizanskemu gibanju po vojni nagrajen s funkcijo, ki je bila očitno manj vplivna, kot bi dal slutiti njen naziv. Le nekaj dni pred zgornjim pismom shujšanega Lovrenčiča je namreč kot »podpredsednik prezidija ljudske skupščine ljudske republike Slovenije« skušal pri ministru za prosveto za pisatelja vzbuditi nekaj razumevanja:

Spoštovani tovariš minister, v Tvojem ministrstvu so že bili storjeni koraki, da bi dr. Joža Lovrenčič, književnik iz dominsvetovske generacije in profesor, dobil pokojnino. Lovrenčič je bil po vojni kaznovan, ker je l. 1944 prevzel ravnateljsko mesto na obnovljeni slovenski gimnaziji v Gorici. To je bil prestop, ki smo mu ga šteli v zlo, čeprav je bilo njegovo vedenje in motiviranje vseskozi apolitično. Danes ga tlačijo težka bolezen, najbolj pa ga muči zavest, da ga hranijo otroci in da na svoja stara leta ne dobi od nikoder niti krajcarja. – Ali bi ga ne mogli nastaviti na nekem zavodu in ga čez kak mesec upokojiti? Drugega izhoda najbrž ne bo. Toliko je mož vseeno vreden zaradi svojega književnega dela in dolgoletnega šolskega napora, da v naši državi nazadnje ne bo umrl kot berač. Ne morem Ti namreč povedati, kako mi je hudo, ko ga srečam raztrganega, upadlega in zmedenega. – Dragi Ivan, prepričan sem, da boš svojemu rojaku uredil zadnja leta življenja.²⁸

Joža Lovrenčiča, pesnika, pisatelja in vzgojitelja«, *Meddobje* 25, št. 1–2 (1990): 112–113.

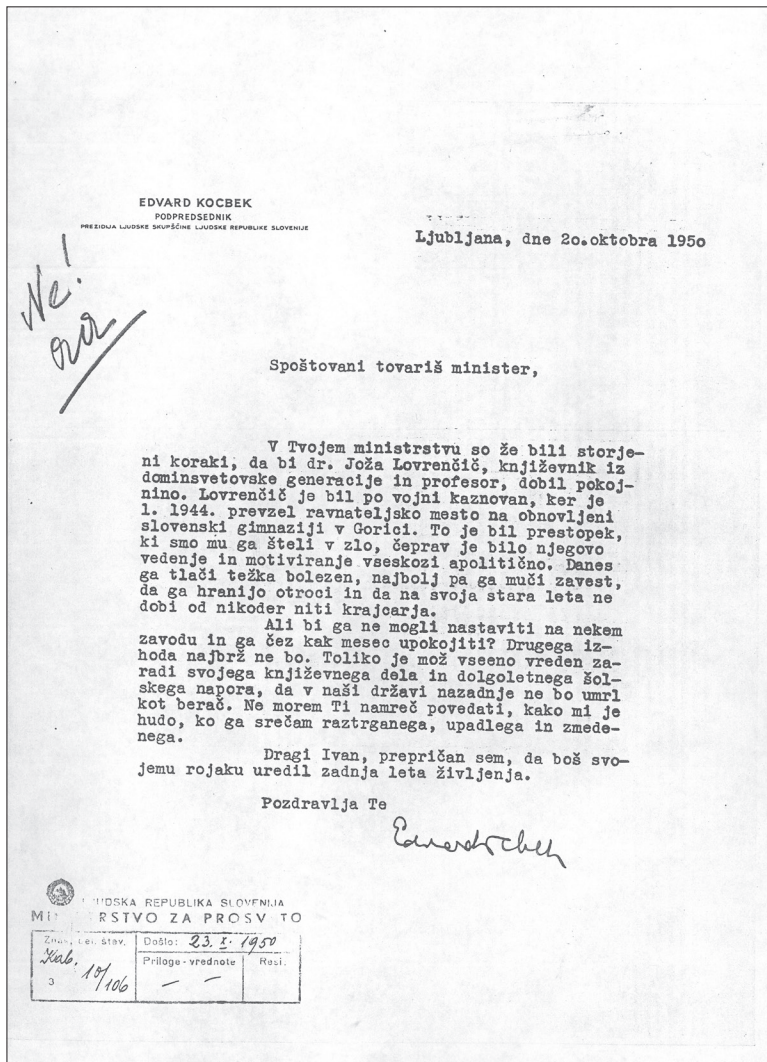
26 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 38; seznam sta podpisala minister Ferdo Kozak in predsednik komisije Bogomil Gerlanc, objavljen je denimo v zborniku, ki ga je uredil Drago Jančar, *Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945–1990; zbornik člankov in dokumentov* (Ljubljana: Nova revija, 1998), 798 in nasl.

27 Joža Lovrenčič, *Ves Vaš ljubeči očka: Pisma hčerki Nini* (Celje: Mohorjeva, 2010), 127, v pismu 23. oktobra 1950.

28 SI-AS 231 161.K10/106-50, »Pismo Edvarda Kocbeka Ivanu Regentu«, 20. oktobra 1950. Alešu Gabriču se zahvaljujem, da me je opozoril na dokument in mi ga poslal v digitalni obliki.

Dokument se je ohranil v arhivu naslovnika, prosvetnega ministra Ivana Regenta, ki je bil s končano komaj osnovno šolo morda nenavadna izbira za svoj položaj,²⁹ vendar je bil zato v svojih stališčih do rojaka z doktoratom toliko odločnejši in je problem rešil z jedrnatim pripisom na rob prošnje: »Ne!« Zdi se, da se je Regent odločil čisto pragmatično; Kocbek je bil po vojni politično odpisan, leta 1952 pa slednjič še prisilno upokojen.³⁰

Slika 3: Pismo Edvarda Kocbeka Ivanu Regentu s prošnjo za pomoč Joži Lovrenčiču ter s kratkim ministrovim odgovorom: »Ne!« (AS 231, 161, K 10/106-50)

29 Prim. Dušan Kermavner, »Regent, Ivan (1884–1967)«, v: *Slovenska biografija* (Ljubljana: ZRC, 2013).

30 Igor Omerza, *Edvard Kocbek: osebni dosje št. 584* (Ljubljana: Karantanija, 2010), 32–132.

»Upadli« Lovrenčič, ki je velik del svojega predvojnega opusa posvetil antiki,³¹ se je zdaj odločil vrniti k prevajanju klasikov. Zdi se, da ga je v notranjem izgnanstvu nagovorila usoda rimskega pesnika Ovidija, ki je svoja zadnja leta prav tako prebil v jalovih prošnjah na vladarja, naj mu iz daljnega Ponta dovoli vrnitev v prestolnico in v javnost. Njegove *Metamorfoze* v skoraj dvanajst tisoč heksametrih je začel Lovrenčič prevajati leta 1950 in jih dokončal konec novembra 1952, nedvomno tudi v upanju, da si bo družina tako finančno nekoliko opomogla: »Vsak dan prelijem v slovenske heksametre vsaj eno stran; prvi dve knjigi – *libri* – speva – sta že gotovi. V heksametre sem zdaj tako prešel, da bi se lahko kar z njimi igral. Seveda me le nekoliko ima, ko ob tem delu nič originalnega ne pišem. Je pa zanimivo in upam, da bodo založili. Ko bom imel še kak spev, bom povprašal in ponudil. Sicer pa bom le nadaljeval – nekoč bo le ta prevod potreben in pomemben. Ali ne? Saj v celoti *Metamorfoze* večini niso znane in nemara so redki še latinisti, ki bi vseh petnajst knjig prebrali od začetka do konca.«³² Opogumljen z dejstvom, da je nekaj njegovih pesmi v Mohorjevem koledarju leta 1952 lahko izšlo pod njegovim praviim imenom,³³ je Lovrenčič sklenil za prevod, ki ga je končal novembra 1952, poiskati založnika: »Zdaj sem se kar oddahnil. Ravno dve leti me je imelo, seveda so bile vmes tudi dolge pavze. Bomo videli, kaj bo zdaj z njim. Ponudim ga Državni založbi Slovenije in upam, da ga sprejmejo, ko imajo v programu tudi antične klasike. Če ne bi šlo, naj pa čaka, saj vrednosti ne zgubi. Da bi se lotil še kdo prevajati Ovida, skoraj ne verjamem. Zadovoljen sem, da sem vztrajal in da je delo opravljeno. Seveda bi bilo treba napisati še uvod in komentar, a to za zdaj odložim, dokler ne bom gotov, če ga izdajo.«³⁴

Lovrenčič se je obrnil na dr. Franceta Koblarja (1889–1975), literarnega zgodovinarja, ki je na Dunaju diplomiral iz slavistike in latinščine. Koblar je bil Lovrenčičev sodelavec pri reviji *Dom in svet*, med vojno pa je sodeloval z Osvobodilno fronto in je bil – skupaj z Antonom Sovretom – eden od štirih intelektualcev »sopotnikov«, izbranih, da na dan zmage objavijo pozdrav partizanom v *Slovenskem poročevalcu*.³⁵ Zdi se, da je bistveno bolje od Lovrenčiča razumel politiko in njeno povezavo z založništvom. Tipkopisu s prevodom *Metamorfoz*, ki ga je Lovrenčič spraval skupaj v svojem notranjem Pontu, bi nedvomno koristil kak uredniški nasvet,³⁶ vendar se urednik ni trudil s pripombami za izboljšavo. Pravzaprav nič ne kaže, da se je v besedilo kot tako posebej poglabljajal.

31 Kajetan Gantar, »Joža Lovrenčič in antika«, *Goriški letnik* 18 (1991): 102–7.

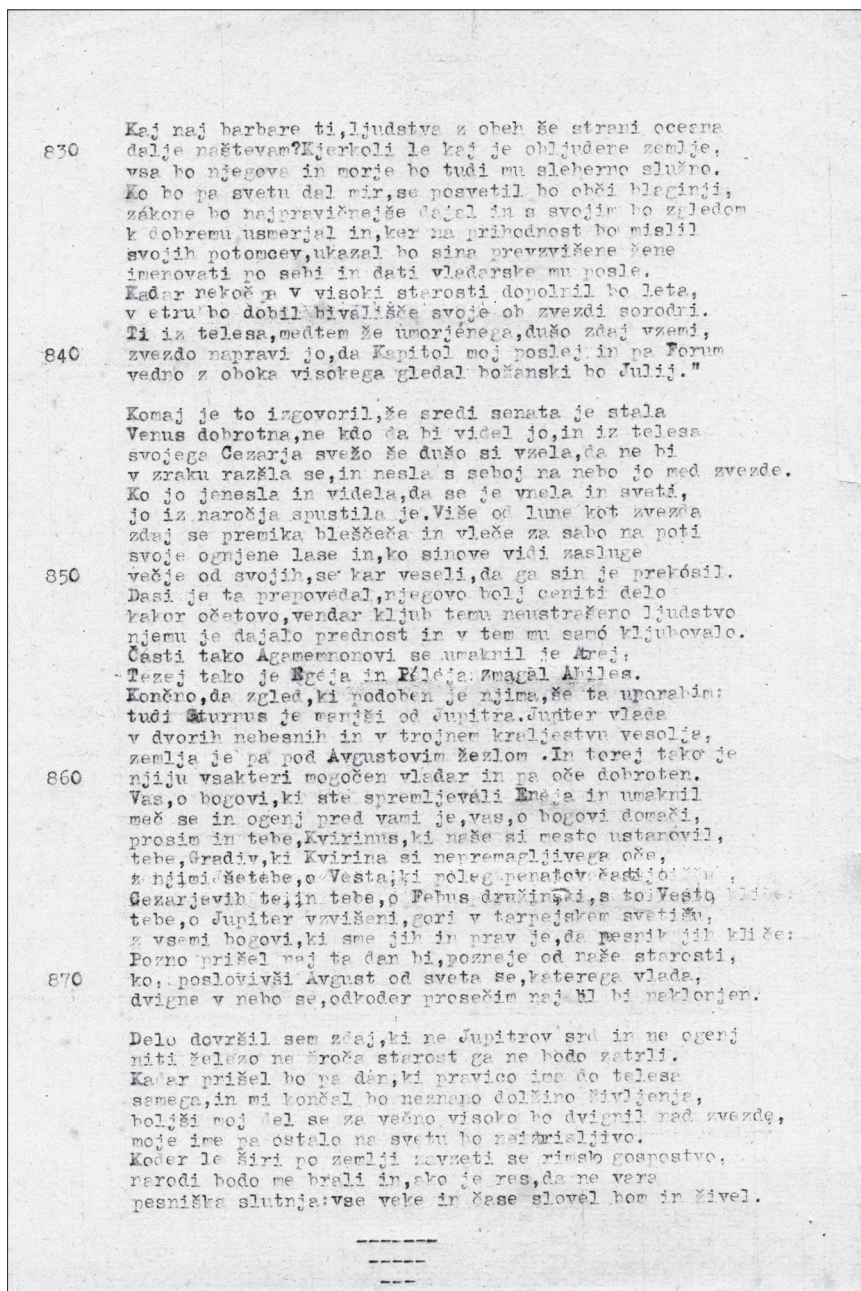
32 Lovrenčič, *Ves Vaš ljubeči očka*, 132–133, v pismu 20. decembra 1950.

33 Mlakar, »Lovrenčič in mimohod revolucije«, 38.

34 Lovrenčič, *Ves Vaš ljubeči očka*, 193, v pismu 5. decembra 1952.

35 France Koblar, »Bodimo domovine vredni«, *Slovenski poročevalec*, 9. maj 1945, 1.

36 Gantar, »Joža Lovrenčič in antika«, 102.

Slika 4: Zadnja stran Ovidijevih Metamorfoz, ki jih je Lovrenčič prevedel »23. novembra ob 22.30« in so se po njegovi smrti ohranile v družinskem arhivu

December 1952 je bil namreč za prebivalce Jugoslavije, ki so bili kakorkoli povezani s katoliško Cerkvijo, še posebej težaven mesec. Alojzij Stepinac, zaprti zagrebški nadškof, je bil le nekaj dni prej, 29. novembra 1952, imenovan za kardinala. Jugoslovanska vlada, ki je »opij za ljudstvo« po svojih močeh sicer zatirala že od prevzema oblasti leta 1945, je v tem videla višek provokacije³⁷ in je decembra 1952 sredi strahovite medijske kampanje prekinila diplomatske odnose z Vatikanom. Katoličanom, še zlasti tistim, ki so imeli karkoli opraviti s politiko, že prej ni bilo lahko, »splošna komunistična ofenziva proti slovenski in hrvaški katoliški Cerkvi«, kot temu danes pravijo raziskovalci,³⁸ je trajala že od konca vojne, leta 1952 pa so razmere dosegle vrelišče. Tega leta je moral po zrežirani javni gonji v neprostovoljno pozabo Edvard Kocbek, tudi v tujini pa je močno odmeval zažig škofa Antona Vovka v Novem mestu. France Koblar je bil sam pod nadzorom Državne varnosti in je dobro vedel, kaj je pomenilo, če nekoga »niso smatrali kot primerne ga človeka«,³⁹ naj je imel še takšne kvalifikacije. S katolištvom povezane teme so bile še posebej kočljive in še skoraj desetletje kasneje je tudi njemu samemu Državna založba preprosto odrekla natis v programu že napovedane monografije o Simonu Gregorčiču.⁴⁰ Prihajal je nov val aretacij in uničenih usod; in tokrat se je znesel nad ljudmi, ki sta jih oba intelektualca poznala in sta jim bila nevarno blizu. Lovrenčičev in Koblarjev predvojni prijatelj Jakob Šolar, zdaj zaposlen na SAZU, na Sorboni izšolani slavist in duhovnik, ki je bil med vojno zaprt v koncentracijskem taborišču Dachau, je bil že nekaj mesecev tarča zlovesčče vztrajnega novinarskega blatenja;⁴¹ 11. decembra 1952 je bil aretiran in še istega leta obsojen na deset let zapora.⁴²

37 Vzroke obravnava Miroslav Akmadža, »Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine«, *Croatica Christiana Periodica* 52 (2004).

38 Gregor Kranjc, *Hoja s hudičem: okupacija Slovenije in kolaboracija, 1941–1945* (Ljubljana: Ciceron, 2014), 357; Kranjc navaja oceno Tadeje Tominšek Rihtar, da je bilo od konca vojne do februarja 1946 brez sodbe ubitih okrog 57 slovenskih duhovnikov, do začetka petdesetih let pa je bilo obsojenih kar 266 duhovnikov ljubljanske in 88 duhovnikov mariborske škofije.

39 SI-AS 1931-II-026 II-050275, »O Šolarju: prof. France Koblar«, 9. 1. 1953, poročilo je podpisal »Andrej«, o katerem več v članku »Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre: latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni«, *Zgodovinski časopis* 68 (2014): 432–477.

40 France Koblar, »Gregorčič – monografija«, *Nova revija* 6 (58–60): 412–419; podobno France Bernik, »Zbrana dela – temelj slovenske literarne vede«, v: *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk*, ur. Darko Dolinar in Marko Juvan (Ljubljana: ZRC, 2008): 148.

41 Za predstavo zadostujejo naslovi iz *Slovenskega poročevalca*: »Izdajalec Jakob Šolar končno razkrit«, SP 7. septembra 1952; »Kaj je z izdajalcem Šolarjem?« SP 30. septembra 1952; »Kombinacije zagrizenega sovražnika«, SP 23. novembra 1952; »Izdajalec Jakob Šolar pred sodiščem«, SP 30. decembra 1952; »Obsodba Jakoba Šolarja in ostalih obtožencev«, SP 31. decembra 1952.

42 Kocbek si je ob Šolarjevi obsodbi v dnevnik 31. decembra 1952 zapisal: »Časniška poročila vedo sramotno malo povedati o medvojnih zločinskih dejanjih. Sodišče je po vsej priliki izgubilo sapa in seglo po edinem sredstvu, po nesmiselno visoki kazni, da vsaj z njo vzbudi videz, da gre za skrito, ljudem neposredljivo krivdo, kajti samo intenzivnega miselnega, idejno političnega razlikovanja od OF ne more in ne sme nobeno sodišče tako kriminalno kaznovati. Pričevalci mi pravijo, da je Šolar govoril jasno, iskreno in korajžno, da je stal trden, nepremičen in da je vplival nepremagljivo.« Edvard Kocbek, *Dnevnik 1952* (Ljubljana: Cankarjeva, 2003), 370.

Ni bilo jasno, kdo vse bo prišel v poštev tokrat – in France Koblar, ki ga je po poročanju ovaduhov zgodba s Šolarjem »osebno prizadela«,⁴³ je bil najbrž dovolj previden, da se ni hotel izpostavljati nevarnosti, ko mu je v tako občutljivem trenutku na vrata potrkala lastna katoliška preteklost. Tako se je zgodilo, da Jakob Šolar ni bil edina žrtev 11. decembra 1952.⁴⁴ Zgodbo je štirinajst dni kasneje povzela Mimi Lovrenčič, filologova hči, v svojem pretresljivem pismu sestri v tujino:

Kakor Ti je že pisal ali Ti je mamica pripovedovala, je prestavljal dve leti Ovida, *Metamorfoze*, 14.000 verzov je prestavil v pesniško obliko in je ravno 23. novembra ob 22.30 končal, kar je sam napisal. Zelo je bil vesel, ko je končal tako ogromno delo. Upal je le, da bodo izdali in da si bomo s honorarjem pomagali. Ko pa je šel 3. decembra voščit profesorju Koblarju za god, mu je dal kaj malo upanja. Revež je prišel žalosten domov in je kar izgubil veselje za nadaljnje delo – za opombe in pojasnila k verzom. V nedeljo in na praznik je bil še pri sveti maši in obhajilu v cerkvi Sv. Cirila in Metoda (Krištofu), v torek je šel cepit drva in ko sem mu rekla, če se utruji, je rekel, da ne. V sredo 10. tega meseca je vstal zjutraj kot po navadi, dopoldne je čital svoje stvari in še Andrejčku, kosil je z nami kot običajno in še med kosilom čital Andrejčku njegove spomine na Beneško Slovenijo. Seveda smo ga vsi poslušali, ko je znal tako lepo čitati, zlasti še zato, ker je bilo njegovo delo. [...] No, zatem sta še z mamo v kuhinji kot vedno molila rožni venec in ob pol desetih zvečer sta šla spat. Drugače je papa zvečer dolgo delal, do dvanajstih ali pa še dalj. [...] Komaj sem dobro bila v postelji, pa prileti mama: me pokliče, da je papanu hudo. Letela sem v sobo in Jelica je ribala papana s kisom, papa je pa samo dvakrat zavzdihnil in odšel od nas ob 0.30 11. decembra k ljubečemu Bogu. Kako smo bili vsi obupani in žalostni, ne morem pisati. Zdravnik, ki je takoj prišel, je le ugotovil kap. Preveč trpljenja je bilo za ljubega papana, moralo mu je počiti srce, ki ni nikomur krivice napravilo, ki je delilo samo dobroto in ljubezen. [...] Pogreb je bil zelo lep, kljub dežju, ki je ves dan lil. Bili so tudi taki, ki so se ga prej izogibali, na primer Bevk. Pokopal ga je pisatelj Finžgar in še štirje gospodi. Na grobu mu je prav lepo govoril profesor France Vodnik. – Tako smo izgubili našega najdražjega, ljubega papana in vsi smo brezmejno žalostni.⁴⁵

Metamorfoze, ki jih je za seboj pustil Lovrenčič, so ostale v rokopisu. V slovenščini je četrto stoletja kasneje izšel izbor te Ovidijeve monumentalne mojstrovine, vendar šele v zadnjem času končno nastaja njen integralni prevod,⁴⁶ več kot šest desetletij po tem, ko ga je neka »neoseba«, kot bi temu

43 SI-AS 1931-II-026 II-050275, »O Šolarju: prof. France Koblar«, 9. januarja 1953.

44 Več o kontekstu Šolarjevega procesa Katarina Grabnar, »Jakob Šolar: jezik, literatura, politika in cenzura« (diplomsko delo na FF UL, 2013).

45 Lovrenčič, *Ves Vaš ljubeči očka*, 197–99.

46 Izbor je za zbirko Kondor prevedel Kajetan Gantar, *Publij Ovidij Naso: Metamorfoze* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977); integralno besedilo prevaja Barbara Šega Čeh, *Publij Ovidij Nazon:*

rekel George Orwell, že skoraj dokončala.⁴⁷ Edvard Kocbek je prevajalčevo smrt zabeležil v svojem dnevniku, kamor si je na božič 1952 zapisal: »Dora [Vodnik] je pretresljivo pripovedovala o Jožetu Lovrenčiču, kako je nenadoma umrl za angino pectoris. Ni ga uničilo niti tesno življenje niti tragična ljubezen do sina [...] niti težko življenje njegovih hčera, pač pa razgovor s Koblarjem, ki mu baje ni mogel nič pozitivnega obljubiti glede prevoda Ovidijevih pesmi, ki jih je z veliko ljubeznijo ponudil Slovenski matici. To ga je tako potrla, da je čez dva dni umrl. Strašno mi je žal, da nisem šel na pogreb, čeprav je žalostno deževalo [...]«⁴⁸

BIBLIOGRAFIJA

Arhivsko gradivo

AS 231 (Ministrstvo za prosveto)
AS 1931-II-026 (Republiški sekretariat za notranje zadeve)
ZAL LJU 85 (Okrožno sodišče v Ljubljani)

Literatura

- Akmadža, Miroslav. »Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine«. *Croatica Christiana Periodica* 52 (2004): 171–202.
- Bernik, France. »Zbrana dela – temelj slovenske literarne vede«, v: *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk*, ur. Darko Dolinar in Marko Juvan (Ljubljana: ZRC, 2008): 147–153.
- Bevk, France. »Fašistični strup«. *Partizanski dnevnik* 23. januarja 1945.
- Brecelj, Marijan. »Lovrenčičeva bibliografija«. *Goriški letnik* 18 (1991): 125–158.
- Čampa, Marjeta. »Partizanski dnevnik 1944–1945«. *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 15–16 (1975–1976): 121–157.
- Dolgan, Marjan. »Ljuba Prenner«. V: *Literarni atlas Ljubljane*, ur. Marjan Dolgan, Jerneja Fridl in Manca Volk. Ljubljana: ZRC, 2014. 162–165.
- Gabrič, Aleš Polona Kecek in Brigita Rajšter. *Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner: pogumna, da je bila drugačna*. Ljubljana: Nova revija, 2000.
- Gantar, Kajetan. »Joža Lovrenčič in antika«. *Goriški letnik* 18 (1991): 97–108.
- , prev. *Publij Ovidij Naso: Metamorfoze*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977.
- Grabnar, Katarina. »Jakob Šolar: jezik, literatura, politika in cenzura«. Diplomsko delo na FF UL, 2013.

Metamorfoze (Ljubljana: Modrijan, prve tri knjige so izšle 2013, druge tri so pred tiskom).

- 47 Orwell je roman *1984*, v katerem je razvil pojem »neosebe« (v novoreku *unperson*), objavil leta 1949. Istega leta je Lovrenčič, ki se je svoje izobčenosti boleče zavedal, sestavil pesniško zbirko, ohranjeno v tipkopisu, kjer sam sebe imenuje *Nič Niče*: »Pa prišli so taki časi, / da historik nič ne ve, / da je pel za rod ob Soči / tudi neki Nič Niče.« Več o tem Vovko, »Knjiga s sedmimi pečati«, 19.
- 48 Kocbek, *Dnevnik 1952*, 362. Za citat sem hvaležen Alenki Puhar; več o slovenskem kontekstu je v njenem esaju »V polmraku prevajalskega kluba«, objavljenem ob prevodu Stefana Zweiga, *Včerajšnji svet*, izpod peresa še ene neosebe, Angele Vode (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008).

- Kermavner, Dušan. »Regent, Ivan (1884–1967)«. V: *Slovenska biografija*. Ljubljana: ZRC, 2013.
- Koblar, France. »Bodimo domovine vredni«. *Slovenski poročevalec*, 9. maj 1945, 1.
— »Gregorčič – monografija«, *Nova revija* 6 (58–60): 412–419
- Kocbek, Edvard. *Dnevnik 1952*. Ljubljana: Cankarjeva, 2003.
- Lovrenčič, Joža. *Ves Vaš ljubeči očka: Pisma hčerki Nini*. Celje: Mohorjeva, 2010.
- Lovrenčič, Jože. »Stoletnica rojstva dr. Joža Lovrenčiča, pesnika, pisatelja in vzgojitelja«. *Meddobje* 25, št. 1–2 (1990): 111–114.
- Marušič, Branko. »Ljudsko štetje 31. decembra leta 1910 na Goriškem«. V: *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910: jezik, narodnost, meja*, ur. Barbara Šterbenc Svetina et al., 77–86. Ljubljana: ZRC, 2012.
- Mlakar, Boris. »Dr. Joža Lovrenčič in mimohod revolucije«. *Goriški letnik* 18 (1991): 27–39.
— »Vloga in pomen Primorske v delovanju protirevolucionarnega tabora v Sloveniji«. V: *Vojna in mir na Primorskem: od kapitulacije Italije leta 1943 do londonskega memoranduma leta 1954*, ur. Jože Pirjevec et al., 101–112. Koper: Annales, 2005. 101–112.
- Movrin, David. »Classics in Postwar Secondary Education«. V: *Classics and Class: Greek and Latin Classics and Communism at School*, ur. David Movrin in Elżbieta Olechowska. Varšava in Ljubljana: Fakulteta Artes liberales in FF UL, 2016.
— »Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre: latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni«. *Zgodovinski časopis* 68 (2014): 432–477.
- Omerza, Igor. *Edvard Kocbek: osebni dosje št. 584*. Ljubljana: Karantanija, 2010.
Prvo izvestje c. kr. slovenske državne gimnazije 1913/1914 (Gorica: C. kr. Slovenska državna gimnazija v Gorici, 1914).
- Puhar, Alenka. »V polmrazu prevajalskega kluba«. V: Stefan Zweig, *Včerajšnji svet*, prev. Angela Vode, 483–493. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Šega Čeh, Barbara, prev. *Publij Ovidij Nazon: Metamorfoze*. Ljubljana: Modrijan, 2013–.
- Vovko, Andrej. »Knjiga s sedmimi pečati: o življenju in delu dr. Jože Lovrenčiča«. *Goriški letnik* 18 (1991): 7–25.

Uredniška opomba. – Kontekst življenjske zgodbe dr. Jože Lovrenčiča ter napotke na nadaljnjo literaturo je mogoče najti v članku »Latinščina in grščina na poti v katacombe: Josip Osana, dr. Joža Lovrenčič, Marko Bajuk, Ivan Dolenc in dr. Josip Ilc«, *Šolska kronika* 25, št. 1/2 (2016): 11–80, dostopnem tudi na spletu v Digitalni knjižnici Slovenije (dlib.si), v katerem je bilo zgornje besedilo objavljeno prvič. Glede njegovega prevoda naj zadostuje osnovna uredniška opomba. Ohranjeni tipkopis z Lovrenčičevim prevodom vseh 15 knjig Ovidijevih *Metamorfoz* še ni šel skozi kritično branje in je v nekem smislu surov, saj niti Lovrenčič sam, ki se je prevajanja heksametrov v njem lotil prvič, pred svojo nenadno smrtjo decembra 1952 ni imel časa, da bi ga znova prebral in pregledal; kaj šele, da bi ga prebral kdo od njegovih strokovnih kolegov, kot je pri takšnih prevodih praksa, ali da bi ga pregledal skrben urednik, ki bi lahko priporočil kakšno spremembo v pristopu. S prevajalčevim vnukom dr. Andrejem Vovkom, ki mi je dokument izročil, sva se zato odločila, da prevod pred objavo nekoliko pregledam ter z uredniško krpo otrkam prah, ki se je na njegovem jeziku nabral v minulih desetletjih. Dela ni bilo veliko in ga je po svoje omogočila prav Lovrenčičeva filološka natančnost. Kar presenečen sem bil nad tem, kako hitro se je iz nekaterih začetniških nespretnosti, kot so denimo na trenutke okoren besedni red, poudarjanje enklitik, občasna mašila, ponekod tudi spregledana stopica ali celo verz, izvilo objavljivo besedilo. Za tokratni poskusni natis sem izbral zadnje tri knjige, ki jih v slovenščini še nimamo, in jih zaradi celovitejše bralske izkušnje opremil z mednaslovi in z lesorezi, ki jih je po zgledu ilustracij Bernarda Salomona (1506–1561) izdelal Virgilij Solis (1514–1562), objavljenimi denimo v *Pub. Ovidii Nasonis Metamorphoseon libri XV, in singulas quasque fabulas argumenta, ex postrema Iacobi Micylli recognitione* (Francofurti ad Moenum: apud Iohannem Feyrabend, 1587). Lovrenčičevo besedilo je v okviru svoje magistrske naloge na Oddelku za klasično filologijo FF UL digitalizirala Anja Božič. Prevod prihaja na svetlo s precejšnjo zamudo, vendar takorekoč ob jubileju, letos minevata dve tisočletji od leta 17/18, letnice, ki jo priročniki velikokrat navajajo za datum Ovidijeve smrti v izgnanstvu, za katero sicer nimamo točnega podatka.